

Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр

Булчут күнэ

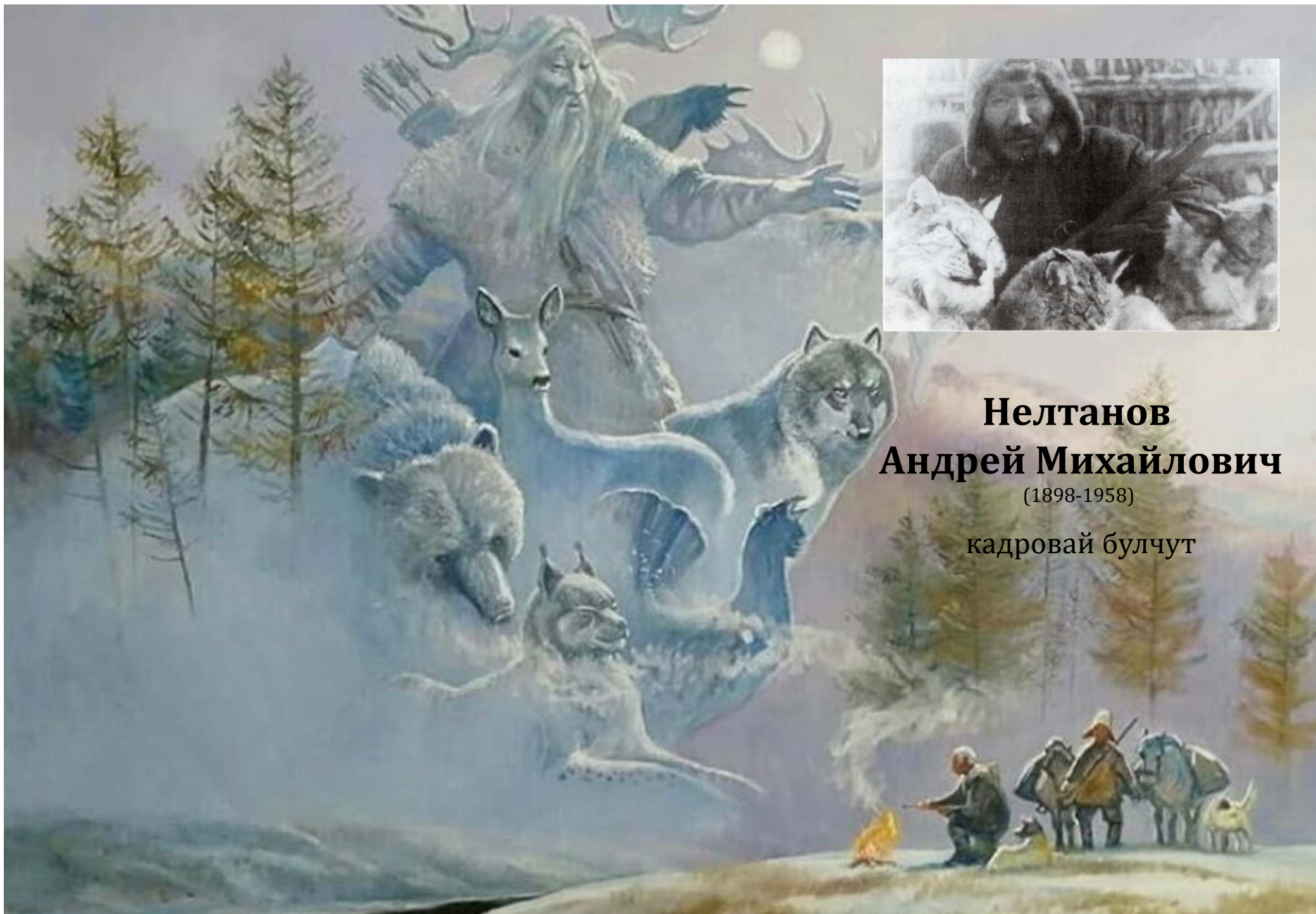
Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр Булчут күнэ 2012 сыллаахха Ил Дархан Е.А.Борисов Ыйаабынан муус устар ый бастакы субуотатыгар олохтоммута.

Хотугу кыраайбытыгар олорор норуоттар былыр тайбаа, туундараба, элбэх бултаах-алтаах, мэччирэннээх сирдэринэн тарбанан олорбуттара. «Уол оҕо төрөөтөбүнэ, суор үөрэр» диэн этэр саха өһүн хоһооно. Урут уол оҕону булка уһуйалларын тэнэ ийэ айылҕаны, тыынар тыыннаабы таптыырга, харыстыырга үөрэтэллэрэ, олох суруллубатах сокуонун тутуһалларыгар такайаллара. Билинни да булчут ити үгэстэртэн, сиэртэн-туомтан туораабат, ханна да сырыттын, булчут суруллубатах сокуоннарын тутуһар, сирин-дойдутун күндүлүү, көрдөө сылдьар.

**Уус-Амма нэһилиэгин
кадровай булчуттара –**

**норуот төрүт үгэһин уонна
дьарыгын илдьэ сылдьар,
ону көлүөнэттэн көлүөнэбэ
тиэрдэр ытык дьоммут**

Нелтанов
Андрей Михайлович
(1898-1958)

кадровой булчут

Андрей Михайлович 1898с. төрөөбүтэ. Нелтановтар Уодайга “Тулбагынан”, “Ойунан”, “Бэһинэн” тэнийэн олорбуттара. Андрей Михайлович 20 сааһыгар Афанасьева Анастасия Федотовнаны кэргэн ылан Уодайга “Бэскэ” олохсуйаллар. 1936 сыллаахха сүөһүлэрин, сылгыларын холбоон “Уодай күүһэ” холкуоска киирэллэр. Холкуоска сайынын от-мас үлэтигэр үлэлиир, кыһынын бултуур. Оҕолорун үөрэттэрээри Ытык-Күөлгэ көһөн промкомбинакка столярынан үлэбэ киирэр. Бу тэрилтэбэ 1943 сыллаахха диэри үлэлиир, армияба ыңгырыллан Мальта куоракка тийэн 91 запасной стрелковой полкаба б/ч 14258 рядовой-стрелогунан сылдьар. 1945 сыллаахха атырдыах ыйыгар доруобуйатынан төннөн кэлээт “Ыңгырыылаах” холкуоска үлэбэ киирэр. Идэтинэн тимир ууһа, столяр уонна кадровай булчут. Булт сезона бүттэр эрэ, тимир ууһунан үлэлиир, сааскы ыһыы техникатын, от охсору, мунһар кыраабыллары, бурдук быһар, астыыр техникалары өрөмүөннүүрү, онгороро.

Балажан ыйыгар үрэхэр тахсара, бултуур сирдэрэ, үрэхтэрэ «Тоторгу», «Хоонньу», «Хатараайы» уонна Алданга түһэр үрэхтэр тардыларынан бултуура. Былаанын сыллата аһары толороро. Кини туһунан «Коммунист» хаһыат 1951с тохсунньу 5к №1 «Туйгун булчут» диэн Дьөгүөр Таллаев ыстатыйатыгар маннык суруллубут: «Дьулуурдаах кырдыаҕас булчут Андрей Нелтанов «Хатараайы», «Хоонньу» үрэхтэригэр бултаан 9 хонон киирдэ, кини бу сырыыга 4 бөрөнү, 22 кубоҕа, 5 кырынааһы, 3 тиинги бултаата. Кини күнгэ 6 көс иһинэн эргийээччи».

Андрей Михайлович тайаҕы, бэдэри, бөрөнү сыллата өлөрөрө. Тайаҕы сөбүлээн бултуура. Бултаабытын былаһын тухары, этинэн быстарбыттарга көмөлөһөн аймахтарыгар, табаарыстарыгар бэрсэрэ.

А.Данилов, Е.Таллаев «Коммунист» хаһыакка 1956с ахсынньы 4 күнүгэр суруйбут ыстатыйалара:

Дьулуурдаах үлэ түмүгэ

Андрей Михайлович Нелтанов «Труд» колхоз кырдыаҕас, биһир бастың булчута. Кини 63 саастаах, 14 саастаабыттан эбэтэр 49-с сылыгар бултуур. Ити бириэмэҕэ сүүһүнэн тыһыынча солкуобайдаах кылааннаах түүдээҕи бултаата, үгүс опыты мунньууна, сыллата ахсын соруудаһын аһары толорор.

Андрей Нелтанов быһылгы сезонга кыра оботунаан 6000 солк. суумалааҕы бултуур соруудахтааҕа. Булт сезона сабаланаары кытта оботунаан Алдан үрдүнээҕи үрэхтэргэ бултуу тахсыбыта. Булт тэрлэлэринэн үчүгэйдик хааччыммыта. Ноху, Хатырааһы, Чымаада курдук уонтан тахса үрэхтэр бастарын сыһан, 45 хонукка бултаан киирдэ. Кырдыаҕас булчут ити сырыыта үчүгэй түмүктэннэ. Барыта 300 тиинги, 20 кырынааһы, 10 ондатраны, биһир саһылы уонна биһир соломоһу бултаан киллэрэн 5080 солкуобайга туттарда. Эбэтэр оботунаан IV кыбартааллааҕы соруудаһын болдьоһун биһир ий иһиннэ ыраабынан аһары толордо, Советскай Конституция кү-

вүн көрө бэлэхтээх көрүстэ. Ити—дьулуурдаах үлэ үчүгэй түмүгэ. Биһиэхэ кини барыта үлэҕэ бырааптаах, ким үлэлэир—олдьоллонор. Ону Андрей Михайлович опыта даһаны көрдөрөр.

Андрей Михайлович итинэн уоскуйбат, алтыс пятитетка баараҕай соруудаһын толорор иһин эссө үчүгэй түмүктэри ситиһарга биһэ быһаарыныммылаах.

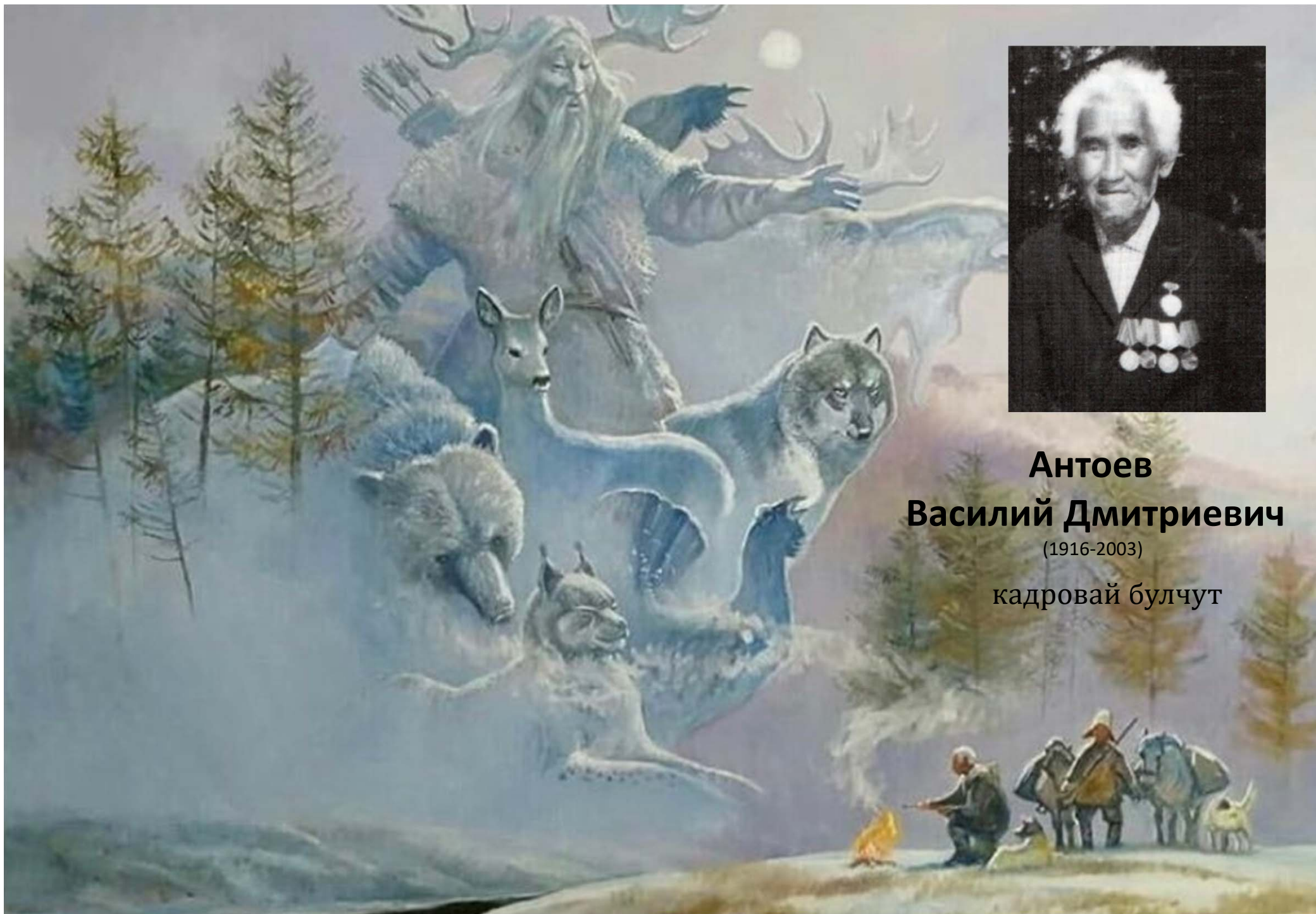
А. Данилов,
Е. Таллаев.

Софья Кузьминична Кондакова ахтыыта: “Өндөрөй оҕонньор сүрдээх улахан унгуохтаах, куудара баттахтаах, көрүҥнээх оҕонньор этэ. Наһаа үчүгэй майгылаах, хаһан да кыыһыра, мөбүттэ сылдыарын төрүт өйдөөбөппүн. Адьас дэгиттэр талааннаах, мас, тимир ууһа этэ. Промартыалга үлэлии сылдьан аны улуу булчут, киниэхэ тэнгнэхэр булчуту билиҥнэ диэри билбэппин. Тайахсыт бэрдэ, күндү түүлээҕи барытын бултуура. “Тоторгуттан” үс улахан эһэни биирдэ бултууйан кэлбитин олох умнубаппын. Балыгы элбэхтэ сиэтэрэ, сүрдээх сымнаҕас майгылаах байанайдаах булчут. Өссө бири өйдөөн хаалбыппын, халҕаһа мууһу быыһынан мас тыынан киирэн 30-40 куһу тыытыгар тиэйэн кэлэрин”.

Андрей Михайлович үлэҕэ үрдүк көрдөрүүлэрин иһин 1957с. алтынньы 4 күнүнээҕи ССРС Верховнай Советын Президиумун укааһынан “Килбиэннээх үлэтин иһин” мэтээлинэн наҕараадалааммыта, “ЦентрСоюз Булдун хаһаайыстыбатын отличнига” бочуоттаах аат ингэриллибитэ. Ону таһынан “Бочуот дуоскатыгар” киллэриллибит свидетельствота таһаарыылаах үлэтин үрдүктүк сыаналаабыттарын туоһулуур. Андрей Михайлович ахсынньы 12 күнүгэр 1958с күн сириттэн арахсыбыта.

Антоев
Василий Дмитриевич
(1916-2003)
кадровой булчут

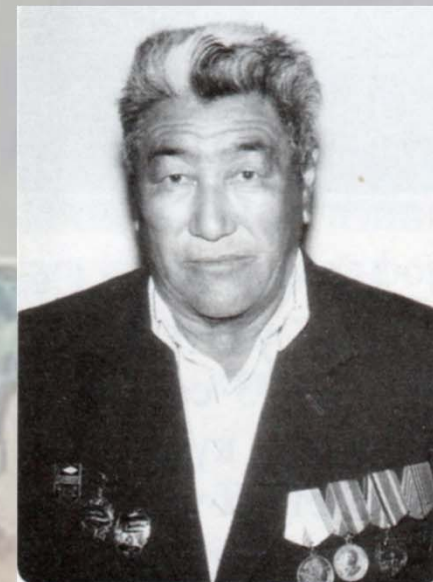
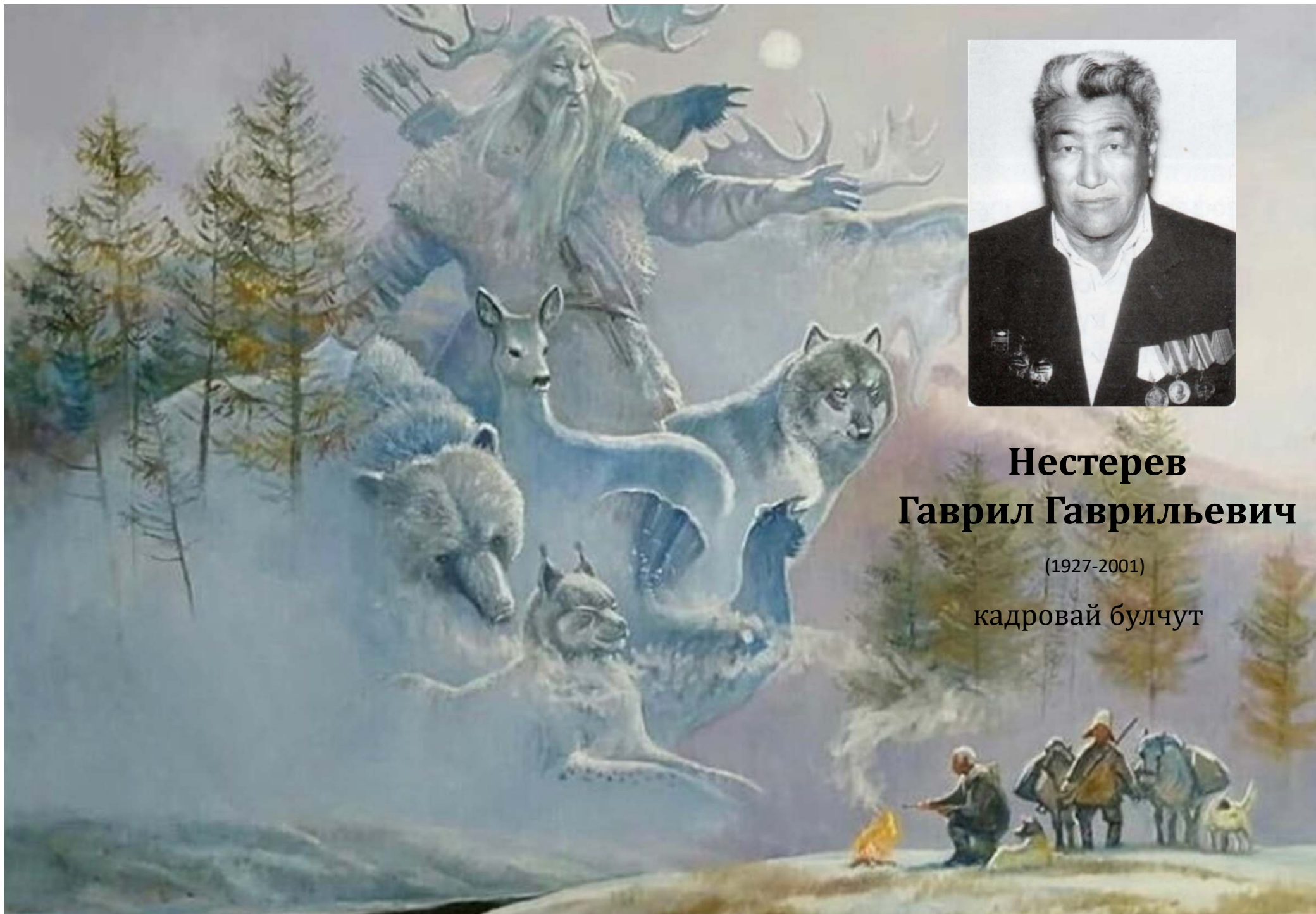
Үлэ уонна тыыл ветерана Антоев Василий Дмитриевич 1916 сыллаахха “Үрүҥ Хайаҕа” төрөөбүтэ.

Улахан убайа Антоев Дмитрий Дмитриевич колхоз председателинэн үлэлии сылдьан, быраата Николай Дмитриевич Чычымах 7 кылаастаах оскуолатын бүтэрэн баран Аҕа дойду сэриитигэр сэрии толоонугар охтубуттара. Ийэтигэр соҕотох уол хаалан дьиэ үлэтэ, от-мас тиэйиитэ киниэхэ сүктэриллибитэ. 1944с. Халыева Анна Артемьевналыын ыал буолбуттара. Уон оҕону төрөтөн, иитэн, улаатыннарар, үлэһит ыал онортообуттара. “Төрүккэ”, “Үрүҥ Хайаҕа” олоро сылдыбыттара.

Кыра эрдэбиттэн колхозка араас үлэлэргэ, кэлин совхозка рабочайынан үлэлээбитэ. Анаммыт үлэтин барытын үтүө суобастаахтык кыһаллан толороро. Туруу үлэһит, көнө майгылаах, чиэһинэй, чөл олоҕу тутуһар этэ, оҕолоругар холобур буолара. Кэлин кадровай булчутунан үлэлээбитэ, байанайдаах булчут этэ. Ыраах сирдэргэ хайыһарынан сылдыара. Сайынын от оттуура.

Сыралаах үлэтэ сыаналанан 1948с “Аҕа дойду сэриитин кэмигэр килбиэннээх үлэтин иһин”, “Кыайыы 30 сылынан”, “Кыайыы 40 сылынан”, “Кыайыы 50 сылынан”, “Үлэ ветерана” мэтээллэринэн, элбэх грамоталарынан наҕараадаламмыта. 2003сыллаахха 87 сааһыгар олохтон туораабыта.

**Нестеров
Гаврил Гаврильевич**

(1927-2001)

кадровой булчут

*Олороллор: Нестеров Гаврил Гаврильевич,
кэргэнэ Мария Михайловна
Тураллар: Александра Андреевна,
Михаил Дмитриевич Бястиновтар, Аргунов Михаил*

Гаврил Гаврильевич 1927 сыллаахха Дэбдиргэбэ төрөөбүтэ. Аҕата булчут этэ. Ийэлээх аҕата эрдэ өлөн 6-7 саастааҕар тулаайах хаалбыта.

8-9 сааһыгар колхозка бултаабытынан барбыта, былаан түһэрэллэрэ, онон бултууллара. 16 сааһыттан кадровой булчут буолан Тааттанан, Амманан сылдьан кырынааһы, кубаҕы, тиинги бултуура. 1950 сылларга Алдан, Амма өрүстэринэн сылдьан бултуура. Сэдэхтик көстөр бултары саһылы, бэдэри булара. 1956 сыллаахха Соҕуйтан түөрт оҕолоох Бястинов Мэхээлэлээх кыра кыыстарын Маайаны кэргэн ылбыта. Дьиэ-уот тэринэн, сүөһү-ас иитэн, кыһынын бултуу-бултуу сайынын сүөһү маныыра, оттуура.

Булт туһатын туһунан маннык кэпсиирэ: “Тыаҕа бултуурбар алтынньыттан тахсабын. Совхозка былаан ылынабыт, алтынньыттан кулун тутарга диэри 6 ый бултуугун. Үүтээннэрим “Уодай”, “Балы-Баалы”, “Таппа” үрэхтэргэ бааллар. Күһүн эрдэ тахсан бэлэмниибин, кыһыны быһа үүтээнтэн үүтээнгэ кэрийэ сылдьан бултуубун. Ол курдук бултаан дорубуонньук саанан ый устата 350 тиини өлөрөн, ол быһыгар кырынаас, солондо туттарар этим. 1975 сыллаахха 7 бөрөнү өлөрөн республиканскай слекка бара сылдыбытым. Уодайга бөрөлөр сылгылары тардан хоромньу бөҕөтүн таһааран эрэйдээбиттэрэ. Ол бөрөлөрү өлөрөбөр үрэхтэринэн Уодайынан, Соҕуйунан сылдьан тимир чаахаанынан бултаабытым. Оччолорго бөрө тириитэ 241,30 солкуобай этэ. 7 бөрөттөн 6 тириитин бастакы сортка туппуттара.

Ол сүл оройуонга бастаан совхоһум 3 убаһаны бириэмийэ анаабыта. Бултуурбар өр сыллаах үлэм опыта эрэ буолбакка, булдум байанайа сүрдээбин көмөлөһөр этэ. Үүтээннэрбэр сылдьан сирбин-уоппун аһыыр аспыттан, саламаатынан, алаадынан аһатабын, албыыбын. Бултуур кэммер ол көмөлөһөр этэ. Булт баарын биллэрэн үрэбим байанайа түүлбэр киирэн этэр этэ. Түмүкпэр, эдэр, санга саҕалаан эрэр булчуттарга туһаайан этиэхпин баҕарабын: “Өбүгэлэргит үгэстэрин үйэтитэн тыаҕа сылдьан, тыаны кытта бодоруһан, тыаны таптаан, бултуу сылдьар сиргитин-уоккутун аһатын, харыстаан, байанайтан көрдөһөргүтүн, албыыргытын умнуман”.

Гаврил Гаврильевич барытыгар дэгиттэр талааннаах этэ. Спорт көрүгнэригэр ыстанаҕа, кылыыга, куобахха, сүүрүүгэ ыһыахтарга кыттан тэннээхтэрин булбата.

Сценаттан түспэт ырыаһыт, тойуксут, оһуохайдьыт этэ. Сыл аайы буолар фестивалга норуот ырыатынан кыттан оройуонга көмүс куоластаабынан биллибитэ. Бырааһынньык, сыбаайба кини алгыһынан, ырыатынан аһыллар этэ.

Наҕараадалара: “1941-1945сс Аҕа дойду сэриитигэр килбиэннээх үлэтин иһин”, “Кыайыы 30 сыла”, “Кыайыы 40 сыла”, “Кыайыы 50 сыла” юбилейнай мэтээллэринэн, “Үлэ ветерана” мэтээлинэн, “Онус пятилетка ударнига”, “1974 сыл социалистическай күрэхтэһии кыайыылааҕа”, “Булт хаһаайыстыбатын туйгуна” знактарынан наҕараадаламмыта.

**Нестерев
Михаил Гаврильевич**

кадровой булчут

Михаил Гаврильевич 1957 сыллаахха Уус-Амма нэһилиэгэр Уодайга төрөөбүтэ. 1974 сыллаахха Харбалаах орто оскуолатын бүтэрбитэ. Бултуурга, куобахха туһахтыырга, куска сааланарга эһэтэ Бэстиинэп Мэхээлэ оҕонньор үөрэппитэ. Аҕата Хабырылла эмиэ булчут этэ. Кинини батыһан совхозка оскуоланы бүтэрэн баран булчутунан киирбитэ. Үлэлии сылдьан Иркутскайдаағы пушно-меховой техникумҕа заочно үөрэнэн диплом ылбыта. Онтон ыла күн бүгүнүгэр дылы кадровой булчутунан үлэлиир.

Бастаан бултууругар сатыы сылдьар этэ, кэнники буранынан сылдьан бултуур. Булт түүлээхтэриттэн сағалаан барытыгар сылдьар. Кэнники сылларга бөрө элбэх буолан бөрөнү бултуур.

Совхоз, улуус Почетнай Грамоталарынан, «Ударник пятилетки» знагынан уо.д.а. нағараадаламмыта. Таатта оройуонун хас да төгүллээх чемпиона.

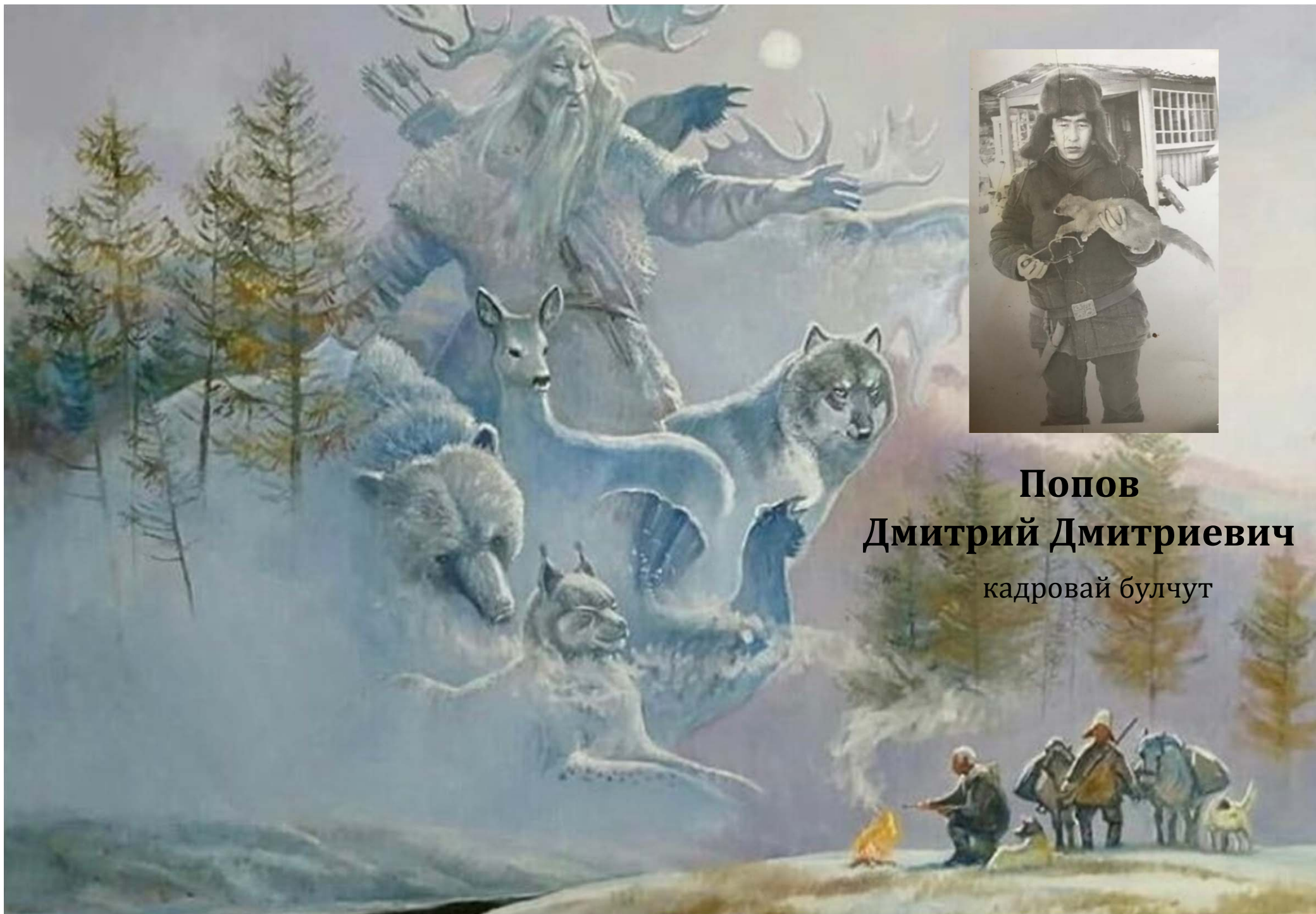
**Нестеров
Анатолий Гаврильевич**

кадровой булчут

Анатолий Гаврильевич Уус-Амма нэһилиэгэр 1960 сыллаахха төрөөбүтэ.

Эһэлэрэ Бястинов Михаил Дмитриевич, аҕалара Нестерев Гаврил Гаврильевич булчут буоланнар убайа Михаиллыын кыра эрдэктэриттэн булка сыстан бултууларын ордороллоро. Анатолий 1982 сыллаахха убайа армияҕа сулууспалыы барбытыгар “Таппа”, “Балы-Баалы”, “Чээккинэ” үрэхтэринэн сатыы сылдьан бултаабыта. Ол саҕана киис элбэх буолан 80-ннуу кийиһи бултууллара. Убайа Михаил бултка элбэххэ үөрэппитэ уонна армияттан кэлбитин кэннэ бултууларыгар буран ылбыттара. 1982 сыллаахтан совхозка кадровой булчутунан үлэлиир. Совхоз, улуус Почетнай Грамоталарынан, «Ударник пятилетки» знагынан уо.д.а. наҕараадаламмыта. Билигин “Сахабулт” ОАО кытта договордаһан үлэлиир. 2009 сылтан ГУП ЖКХ Чымынаайытааҕы учаастагар водовоз суоппарынан үлэлиир.

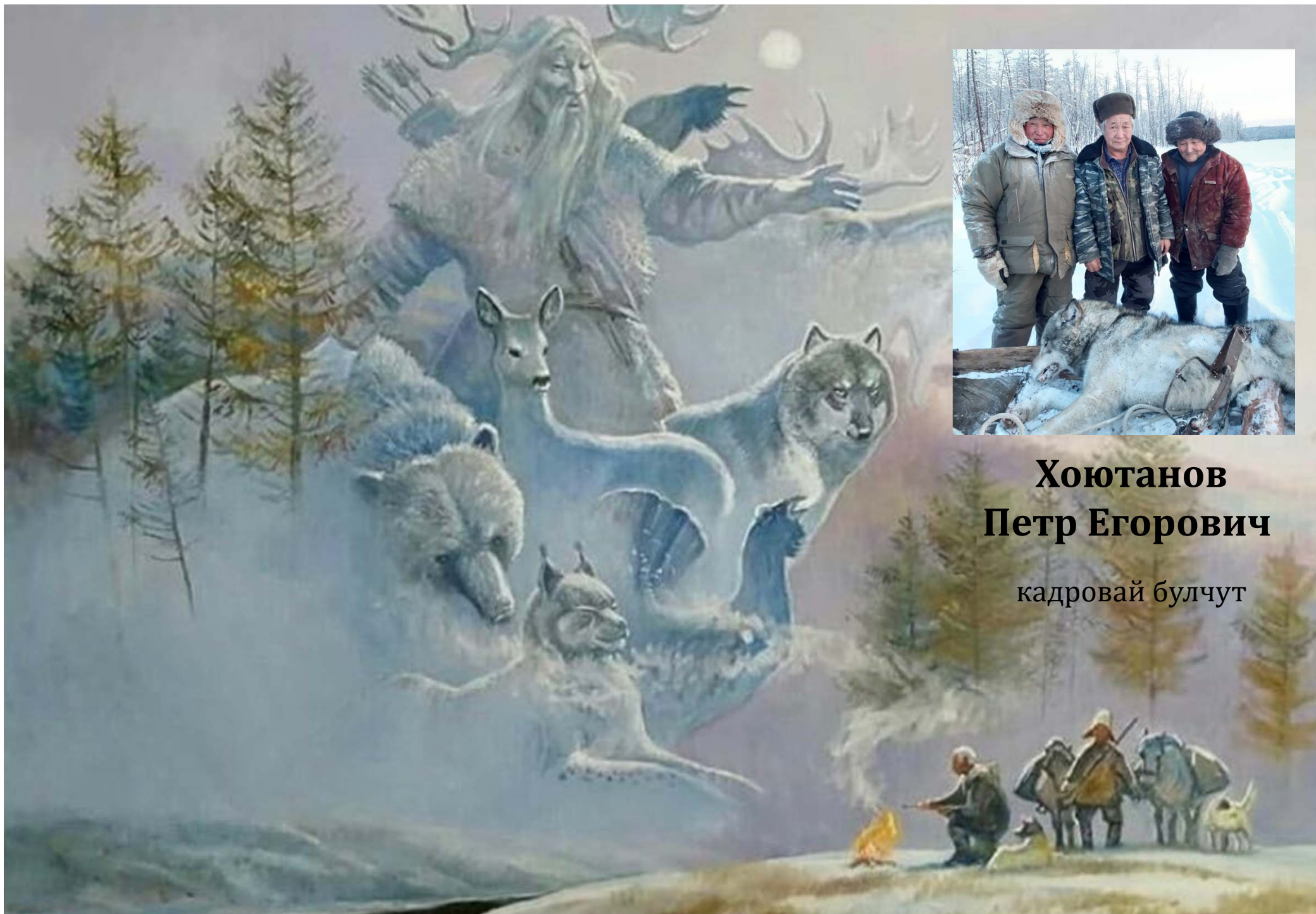
Попов
Дмитрий Дмитриевич
кадровой булчут

Дмитрий Дмитриевич 1959 сыллаахха бэс ыйын 12 күнүгэр төрөөбүтэ. Орто оскуоланы 1976с. бүтэрбитэ. Совхозка кочегардаабыта. Онтон 1978-1980сс советскай армияҕа Монголияҕа сулууспалаабыта. Армия кэнниттэн художественнай училищеҕа үөрэнэ киирбитэ. Бүтэрбэккэ төннөн кэлбитэ.

Сайынын субан сүөһүгэ бостууктаан “Коммунизм” совхоз “Чемпион бостууга”, оройуон “Бастыҥ субан сүөһүтүн бостууга” үрдүк ааттары ылбыта. Чемпион лентатын кэппитэ, араас элбэх Почетнай грамотанан, сыаналаах фондаларынан, мотоцикл, стенка уо.д.а наҕараадалаабыта.

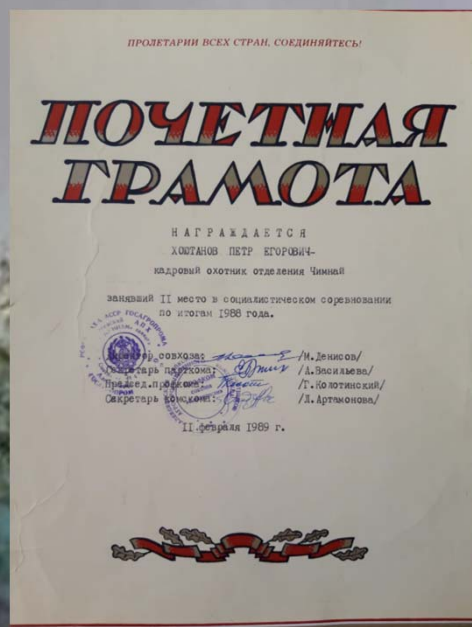
1986 сыллаахха ученик булчутунан үлэҕэ киирбитэ. 1987 сыллаахха “Коммунизм” совхозка кадровай булчутунан үлэҕэ анаммыта. Совхоз ыһыллыбытын кэннэ пенсияҕа тахсыар диэри “Сахабулт” концернҥа көспүтэ. 25 сыл устата үлэлээн, бултаабыт сылларын тухары былаанын толорон иһэрэ. Булчут ыттардаах буолан элбэҕи бултуура. Сүрүн булда киис, андаатара, тиин, кырынаас, солондо этэ. Бултаабыт түүлээҕин үрдүк хаачыстыбалаахтык таҥастаан туттарар буолан мэлдьи холобурга сылдьара, хайҕанара.

**Хоютанов
Петр Егорович**

кадровой булчут

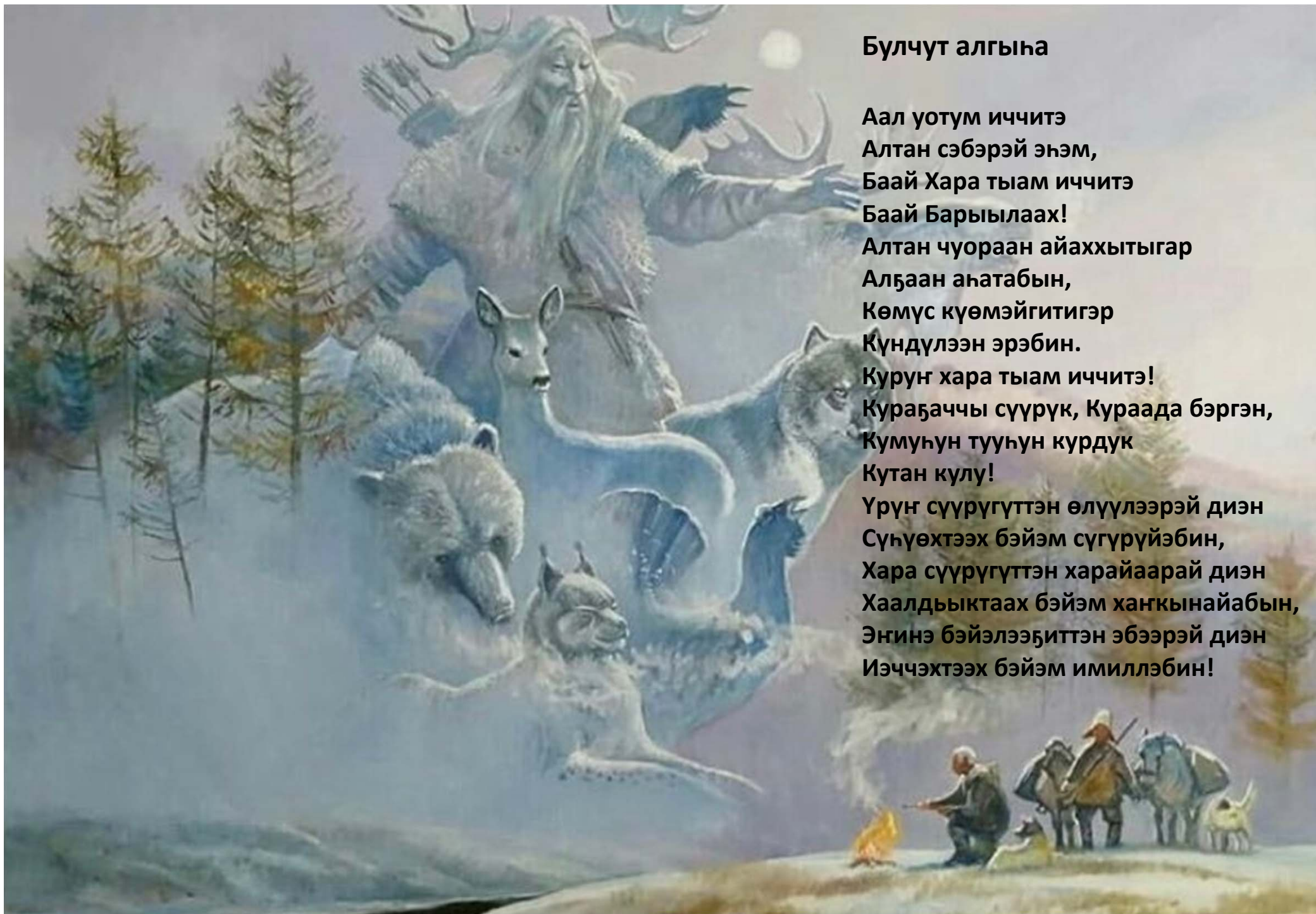
Петр Егорович Уус-Амма нэһилиэгэр 1961 сыллаахха төрөөбүтэ.

1978 сыллаахха орто оскуоланы бүтэрэн совхозка үлэлээбитэ. 1980-82сс армияҕа сулууспалаабыта.

1982с. эһэтэ Попов Семен Харлампьевич, аҕата Хоютанов Егор Артьемьевич суолларынан булчут идэтигэр үөрэммитинэн барар. Сайынын совхоз Чымынаайытааҕы отделениятыгар тутууларга үлэлээбитэ.

1987 сыллаахха “Коммунизм” совхоз Чымынаайытааҕы отделениетыгар кадровой булчутунан ананан үлэлиир. 1988, 1992 сыллар түмүктэринэн социалистической күрэхтэһиигэ 2 миэстэ буолан грамотанан, дипломунаан наҕараадаланар.

Совхоз ыһыллыабытттан “Сахабулт” концернҕа киирэн күн бүгүнүгэр дылы үлэлии сылдьар. Бэриллибит былаанын сылын аайы толорон түүлээҕи таҕастаан туттарар. Ону тэнгэ кэнники сылларга бөрө дэлэйэн нэһилиэнньэҕэ, сылгыга-сүөһүгэ кутталы үөскэтэн бөрөнү бултааһынҕа бириэмэтэ кыалларынан туруулаһар. Бултаабыт бөрөлөрүн тириилэрин “Сахабулт” концернҕа туттарар.

Булчут алгына

**Аал уотум иччитэ
Алтан сэбэрэй энэм,
Баай Хара тыам иччитэ
Баай Барыылаах!
Алтан чуораан аяххытыгар
Албаан анатабын,
Көмүс күөмэйгитигэр
Күндүлээн эрэбин.
Курун хара тыам иччитэ!
Курабаччы сүүрүк, Кураада бэргэн,
Кумуһун тууһун курдук
Кутан кулу!
Үрүн сүүрүгүттэн өлүүлээрэй диэн
Сүһүөхтээх бэйэм сүгүрүйэбин,
Хара сүүрүгүттэн харайаарай диэн
Хаалдыктаах бэйэм ханкынайабын,
Энинэ бэйэлээбиттэн эбээрэй диэн
Иэччэхтээх бэйэм имиллэбин!**